

R. Kotenko

**DEVELOPMENT OF TRAVEL AND TOURS PLANNED TOURIST ROUTES TO
PRYKARPATTYA IN 60-70S OF THE TWENTIETH CENTURY**

The paper presents the content, form and cognitive-educational value of trips and excursions planned for tourist routes in the Carpathian region in the context of their development in the Ukrainian SSR and the Soviet Union in the 70 to 80 twentieth century. Displaying activities of trade unions and other civic organizations and tourist establishments and enterprises of Ivano-Frankivsk region to expand and improve services for tourists planning routes.

Key words: Carpathians, the Soviet era, tours, travel routes.

© Р. Котенко

Надійшла до редакції 25.01.2012

УДК 94(4)"1957/2004"

**СТАНОВЛЕННЯ ТА ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ
КОНЦЕПЦІЇ ГРОМАДЯНСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ
(1957-2004 рр.)**

ПРИНА ЛАЗНЄВА,

*кандидат історичних наук, асистент кафедри міжнародних економічних відносин
Запорізького національного технічного університету*

У статті проаналізовано виникнення концепції європейського громадянства та еволюція громадянських прав у Європейському Союзі. Представлено оцінку проблем реалізації концепції громадянства ЄС у сучасному контексті європейської інтеграції.

Ключові слова: громадянство Європейського Союзу, громадянські права, європейська інтеграція, адаптація.

Постановка проблеми. З правової та політичної точки зору громадянство характеризує визначені законодавством взаємовідносини між індивідом та державою з відповідними правами та обов'язками. Боротьба за свободи, права та привілеї, що впливали зі статусу громадянина, багато в чому вплинула на історичний розвиток європейських держав. Розвиток процесу європейської інтеграції призвів до появи ідеї загальноєвропейського громадянства, але питання, як різноманітні концепції громадянства у країнах-членах ЄС можуть бути перенесені на наднаціональний рівень Європейського Союзу, досі залишається дискусійним. З одного боку, процес інтеграції, що триває, вимагає розвитку політичних та громадянських прав на загальноєвропейському рівні. З іншого боку, громадянство тісно пов'язане з історією окремих держав європейського регіону, адже належність до певної держави історично була найважливішим елементом поняття громадянства. Досі економічна інтеграція та розвиток єдиного ринку в Європі просувалися швидшими темпами, ніж політична інтеграція. Питання, чи зможе Європейський Союз реалізувати повною мірою ідею європейського громадянства, досі залишається відкритим.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Питання громадянства вже декілька десятиліть зна-

ходяться в центрі уваги дослідників різних галузей науки. Нові концепції громадянства були запропоновані в ряді наукових праць як спосіб вирішення комплексу питань, що є результатом сучасних форм плюралізму. Серед нових концепцій слід зазначити "транснаціональне громадянство" Баубека, "мультикультурне громадянство" Кимліки, "диференційоване громадянство" Янга, "неореспубліканське громадянство" Ван Гунстерена, "культурне громадянство" Тернера, а також "пост-національне членство" Сойсал. Усі ці концепції демонструють спроби більш широкого погляду на поняття громадянства. Дослідженню унікальної природи та перспектив розвитку громадянства Європейського Союзу приділяли значну увагу зарубіжні та вітчизняні вчені, у тому числі А. Вірнер, Е. Міїхан, С. О'Лері, Д. Кінгстон, У. Макас, Р. Баубек, Н. Райх, М. Вінк, П. А. Калініченко, С. Ю. Кашкін, А. Я. Капустін, С. В. Черниченко, Т. Л. Сироїд, Л. Д. Тимченко, М. О. Баймуратов та ін.

Метою статті є аналіз становлення концепції громадянства Європейського Союзу та дослідження проблем її реалізації, що постають на сучасному етапі європейської інтеграції.

Виклад основного матеріалу. Хоча причини запровадження перших післявоєнних Європейських

№ 2 (116) березень-квітень 2012 р.

Спільнот у 1950-х рр. (Європейського Об'єднання Вугілля і Сталі, Європейського Співтовариства з атомної енергії та Європейського Економічного Співтовариства) залишаються предметом історичних дебатів, немає ніякого сумніву, що результатом Європейського Союзу стала радикальна перебудова економічного та соціального життя в країнах-членах: європейські країни більше не контролюють власні економіки, а запровадження валютного союзу ще більше поглибило економічну інтеграцію; кооперація у сфері правосуддя та внутрішніх справ підірвала традиційні підвалини державної суверенності такі, як міграційний контроль, безпека та розвідка; технологічні та бюджетні міркування змусили країни-члени співпрацювати в оборонному постачанні та плануванні, особливо після закінчення холодної війни, що призвело до перегляду американських оборонних пріоритетів; та найбільш суттєво - верховенство права Європейського Співтовариства над національним правом викликало конституційні трансформації в країнах-членах, оскільки національні парламенти та судові органи повинні були визнати верховенство права Співтовариства над внутрішнім правом країн у всіх сферах компетенції Співтовариства.

Усі наведені вище сфери заходів, що стали результатом поглиблення європейської інтеграції, спричинили вплив на громадянські права в державах об'єднаної Європи. В одному з найперших рішень Європейський суд, що є остаточним арбітром у застосуванні та інтерпретації договорів та права ЄС, продекларував, що нова правова система є не тільки механізмом міждержавної співпраці, але й що вона створила дієві права безпосередньо для окремих громадян, які вони можуть реалізувати по відношенню до власних країн-членів без втручання будь-якого наднаціонального органу: "Співтовариство запроваджує нову систему міжнародного права, на користь якої країни обмежили свої суверенні права, хоча й у межах окремих сфер, предмет якої охоплює не тільки країни-члени, але і їхніх громадян. Незалежно від законодавства країн-членів, право, таким чином, не тільки покладає на громадян обов'язки, але й також призначене наділяти їх правами, що стають частиною їхньої правової спадщини" [1].

Права є ключовим елементом громадянства, оскільки вони регулюють доступ до політичного процесу. Від початку процесу європейської інтеграції значна частина політичного процесу була сфокусована на визначенні того, які права повинні бути задіяні на європейському рівні. Різні виміри громадянства - соціальні, громадянські та політичні права - розвинені лише фрагментарно на загальноєвропейському рівні. Упродовж періоду, що завершився підписанням Маастрихтського договору, соціальні права були найбільш спірним питанням. Після створення єдиного ринку, про політичні права велася найбільші дискусії.

Виникнення ідеї європейського громадянства належить до раннього періоду інтеграційного процесу. Поняття європейського громадянства вперше постало на порядку денному в середині 1970-х, але воно обмежувалося правовими аспектами, такими як уведення єдиного європейського паспорту. Перші обговорення також включали питання європейської ідентичності та пропозиції щодо запровадження студентського та викладацького обміну між країнами-членами Співтовариства. Справжній прорив в інсти-

туціоналізації європейського громадянства відбувся на початку 1990-х. Процес формування внутрішнього ринку, що призвів до підписання Маастрихтського договору в 1992 році, супроводжувався спробами просування політичної інтеграції. Поглиблення європейського громадянства стали побічним продуктом економічної інтеграції, але вони пришвидшили інституційну та політичну динаміку, що витіснила попередні очікування. Стаття 8(б) Маастрихтського договору про Європейський Союз наділяє кожного громадянина ЄС, що проживає у країні-члені, незалежно від національного громадянства, правом обирати та бути кандидатом на муніципальних виборах. Хоча ці положення не відносяться до національного рівня, вони розширюють права громадян у межах ЄС, розширюючи виборчі права - один із характерних елементів національної влади. Ураховуючи правовий статус договору, надання виборчих прав стало значною віхою в розвитку європейського громадянства.

Упродовж часу міжурядових конференцій, що передували Саміту Європи в Амстердамі, концепція громадянства стала центральним питанням дискусій щодо демократії в Європейському Союзі. На Амстердамській міжурядовій конференції у 1997 р. Європейський Союз підтвердив політичні та інституційні зміни, такі як виборчі права та свобода переміщення в межах ЄС, включаючи права проживання та створення бізнесу в будь-якій країні-члені ЄС. Подальшим значним кроком стало рішення про закріплення в Договорі про Європейський Союз положення про скасування прикордонного контролю між країнами-членами ЄС - так званої Шенгенської угоди як невід'ємної частини інституційних заходів. Починаючи із середини 1980-х, свобода переміщення була важливим, але недостатньо вирішеним питанням. Оскільки Єдиний європейський акт 1985 р. закріпив свободу руху капіталу, товарів та робочої сили в межах Європейського Співтовариства, країни-члени досягли міжурядової згоди щодо свободи переміщення в межах Співтовариства, а також щодо прикордонного контролю по відношенню до країн, які не входять у ЄС. Шенгенська угода, розроблена в 1985 р. у Люксембурзі, формально розпочала процес розроблення скоординованої політики у сфері імміграції. Франція, ФРН та країни Бенілюксу були першими, що погодилися скасувати прикордонний контроль, у подальшому після 1990 р. до них приєдналися інші країни. Угода запровадила спеціальні вказівки для мінімальних прикордонних перевірок та дозволяла вільне переміщення громадян ЄС. Дублінська угода 1990 р. доповнила попередню угоду більш детальними домовленостями стосовно ліквідації будь-якого прикордонного контролю всередині Шенгенської зони. Контроль злочинності та запобігання торгівлі наркотичними засобами були іншими головними цілями - угода містила детальні положення щодо співробітництва поліції та розвитку нової інформаційної системи.

Шенгенська та Дублінська системи запровадили необмежений рух у межах Європейського Співтовариства, але більш суворий контроль на кордонах в'їзду до ЄС. Очікуючи збільшення потоку мігрантів зі східної та південно-східної Європи, країни-члени також погодилися визначити імміграційну політику та політику щодо біженців як питання спільного інтересу, але Дублінська угода не змогла повністю інтегрувати ці питання та процедури в загальних рамках

Співтовариства. Обидві угоди, як Дублінська, так і Шенгенська, базувалися швидше на багатосторонніх міжурядових рішеннях, а не на загальних, інтегративних. Більше того, оскільки декілька країн, як, наприклад, Франція, побоювалися припливу небажаних іммігрантів, повної ліквідації прикордонного контролю не було досягнуто. Незважаючи на ці проблеми, включення Шенгенської угоди до Договору про Європейський Союз було першим кроком у розвитку спільних політик відносно прав громадян країн-членів ЄС.

Запровадження вільного руху в межах Європейського Співтовариства найбільш очевидно демонструє створення нової юридичної системи прав для громадян. Багатьма регіональними об'єднаннями, як, наприклад, НАФТА та МЕРКОСУР, було запроваджено збільшену мобільність та зниження мита для транскордонного руху товарів та капіталу, але положення щодо вільного руху громадян стало справді революційним, воно створило відчуття єдиного європейського простору та зниження національних бар'єрів. Намір створення єдиного ринку, центрального принципу економічної та соціальної інтеграції, став каталізатором створення об'єднаної Європи. Мета, викладена в Статті 7(а) Договору про створення Європейського Співтовариства, передбачає, що внутрішній ринок охоплює територію без внутрішніх кордонів, на якій забезпечується вільний рух товарів, осіб, послуг та капіталу. Свобода руху громадян може стати реальністю тільки у випадку, коли громадяни ЄС, перебуваючи в певній країні, не дискримінуються по відношенню до громадян, що проживають у цій країні, у спробах реалізувати права, гарантовані Маастрихтським договором.

Для гарантування рівного ставлення до громадян ЄС, які пересуваються з однієї країни ЄС до іншої, запроваджено широке застосування недискримінаційних положень. Дискримінація за принципом національності заборонена в країнах ЄС, так само як і інші обмеження, які можуть суперечити правам вільного переміщення громадян ЄС. Це включає такі потенційні перешкоди, як імміграційні обмеження для об'єднання сім'ї, дискримінаційні умови соціального страхування, обмежувальні прикордонні та візові формальності, упереджені вимоги до мови, акценту, місця проживання чи професійної кваліфікації. Розмаїття положень у цій сфері різко контрастує з масштабом еквівалентних положень щодо громадян третіх країн. Так, наприклад, положення Європейського Союзу щодо об'єднання сім'ї надають право громадянину ЄС увозити до країни, у якій він працює, дітей віком до 21 року та більше, якщо вони все ще залежні. На відміну від цього, положення гармонізованих правил ЄС для об'єднання сім'ї для громадян третіх країн встановлюють максимальний вік для дітей 16-18 років, залежно від країни-члена ЄС, та виключають із цього вікового обмеження тих, хто вже одружений або "веде незалежне життя". Схожі відмінності у вимогах існують також для в'їзду подружжя та інших родичів.

Хоча, як ми бачимо, розширені індивідуальні права були центральним аспектом європейського проекту від самого початку, вони були прив'язані до економічних та торгових прагнень Співтовариства. Свобода переміщення була необхідним засобом досягнення єдиного внутрішнього ринку, а індивідуальні права були необхідні, щоб запобігти обме-

женням країн-членів щодо нового всеохоплюючого економічного порядку. Згадане вище рішення Європейського суду № 26/62 від 05.02.1963 р., яке започаткувало місце носія індивідуальних прав у рамках європейської правової системи, стосувалося комерційних прав у контексті ліквідації мита. Але чотири десятиріччя потім, у ході загальних зрушень у міжнародному праві, Європейський Союз зробив наголос на важливості індивідуальних прав людини. Хоча Договір про створення Європейського Економічного Співтовариства 1957 р. не містить положень щодо прав, Єдиний європейський акт (1986 р.) закріпив, що країни-члени співпрацюють для сприяння демократії на базі фундаментальних прав людини [2], зробивши тим самим значний крок у розумінні концепції Співтовариства як чогось більшого, ніж спільний ринок. Цей процес розвивався надалі: Стаття F(2) Маастрихтського договору про Європейський Союз передбачає, що Європейський Союз поважає фундаментальні права, гарантовані Європейською конвенцією про захист прав людини та фундаментальних свобод [3]. Стаття 8 Договору про створення Європейського Співтовариства в редакції від 1995 р. закріпила запровадження громадянства Європейського Союзу та надання громадянства ЄС кожному громадянину країни-члена Союзу, а також надання прав за цим договором громадянам Європейського Союзу [4].

Увага до фундаментальних прав людини в європейському громадянстві відображає два проблемні аспекти розвитку Європейського Союзу. По-перше, це передає намагання створити відчуття "європейської ідентичності", відчуття приналежності до демократичного та орієнтованого на права об'єднання, окремо від практичної користі, пов'язаної з розвитком ЄС. Це прагнення було вперше висловлено в ідеалістичних положеннях післявоєнних творців ЄС та конкретизовано такими видатними символами державності, як прапор Європейського Союзу та загальний паспорт ЄС. По-друге, увага до громадянських прав відображає занепокоєння необхідністю вирішення питання "демократичного дефіциту" в управлінні Європейського Союзу - поширеного сприйняття ЄС як віддаленої, незрозумілої та бюрократично керованої організації, що призвело до кризи легітимності в Співтоваристві впродовж 1980-х та аж до моменту підписання Маастрихтського договору.

Досі не можна зробити остаточних висновків, чи вирішило запровадження громадянства Європейського Союзу хоча б одну із цих проблем, чи насправді посилило позиції громадян ЄС. Основу єдиного союзного громадянства було закладено в Статті 8 Договору про створення Європейського Співтовариства, яка проголошує, що "кожна особа, що має громадянство країни-члена, стає громадянином Союзу" [4]. Таким чином, тільки громадяни країн-членів Європейського Союзу є громадянами ЄС, а питання визначення, хто є громадянином, залишено цілком на розсуд окремої країни ЄС. У момент свого створення Європейський Союз не був готовий прийняти "справжнє" загальноєвропейське громадянство, не кажучи вже про те, що відокремлене від національного європейське громадянство суперечило би бажанням низки країн-членів. Побоюючись, що концепція єдиного союзного громадянства отримує небажане багатьма країнами значення, Договір закріпив зв'язок між європейським громадян-

ством та громадянством країн-членів. Ця ситуація призвела до появи невідомого феномена громадянства похідного характеру. У той же час, похідний характер союзного громадянства не обов'язково означає похідний характер прав, що впливають зі статусу громадянина ЄС. Ці права доволі унікальні, оскільки вони включають права, що не можуть бути надані одноосібно країною ЄС. Жодна окрема країна Європейського Союзу не може надати права працювати, проживати на території іншої країни без її дозволу [5].

Специфічні права, надані громадянам ЄС, закріплені в частині II Договору про створення Європейського Співтовариства: це право обирати та бути кандидатом на муніципальних виборах (Стаття 19 (1)) та виборах до Європейського парламенту (Стаття 19 (2)), право вільного переміщення та проживання (Стаття 18 (1)), право на дипломатичний та консульський захист із боку будь-якої країни-члена Союзу, якщо власна країна громадянина не представлена на окремій території (Стаття 20), право доступу до документів Єврокомісії, Європейського парламенту та Ради Європи (Статті 21 та 255), право звертатися з клопотанням до Європейського парламенту (Статті 21 та 194), а також право подавати скаргу Європейському омбудсмену (Статті 21 та 195) [4]. Тільки два останні з перелічених прав доступні також для громадян третіх країн, що легально постійно проживають на території ЄС.

Вирішивши визначити громадянство Європейського Союзу, виходячи з громадянства країни-члена Союзу, а не на підставі місця проживання чи іншої форми постійного перебування в межах ЄС, країни закріпили традиційну прерогативу суверенітету в питанні громадянства, але виявилися нездатні встановити основний всеохоплюючий принцип приналежності до Європи. Установивши відмінні та складні критерії, що застосовуються окремими країнами-членами для визначення прийнятності до громадянства - народження, місце проживання, походження, відповідність низці лінгвістичних, культурних чи інших узаконених вимог, визначення громадянства ЄС запровадило скоріше загальний базис для виключення, аніж узгоджений набір критеріїв для включення до громадян [6; 7]. Це призвело до двох основних наслідків. По-перше, немає зальноєвропейської єдності у визначенні союзного громадянства (як, наприклад, загальноприйняте в Співтоваристві визначення робітника, вироблене Європейським судом), тому країни-члени, маючи розходження у визначенні прийнятності до отримання громадянства, а не чітке поняття індивідуальних прав, визначають хто стає громадянином ЄС. По-друге, незважаючи на зв'язок європейського громадянства із запровадженням режиму європейських прав людини в Маастрихтському договорі, громадяни Європейського Союзу не отримали переваг від цього новоствореного громадянства у вираженні посилення їхніх фундаментальних прав. Генеральний адвокат Європейського суду висловив цю ідею в такий спосіб: "Особа, що зазнає застосування законодавства Співтовариства, повинна бути повноважена сказати "civis europeus sum" та використати цей статус, щоб перешкодити порушенню її фундаментальних прав" [8]. Але це положення ще в повній мірі не реалізується країнами-членами Європейського Союзу [9].

Висновки

Поступовий розвиток інтеграційного процесу призвів до розширення індивідуальних прав громадян країн-членів, що спочатку були прив'язані до економічних та торговельних прагнень Європейського Співтовариства. З моменту підписання Маастрихтського договору в 1992 році європейська інтеграція досягла якісно нового рівня: запровадження європейського громадянства в Договорі стало одним із визначальних кроків у процесі реструктурування відносин між країнами-членами та надбудовою Європейського Союзу. За існуючої правової системи національність будь-якої країни-члена є передумовою реалізації прав у рамках європейського громадянства. Європейське громадянство не скасовує національної ідентичності й не створює єдиної європейської ідентичності натомість. Із часу виникнення ідеї європейського громадянства та її юридичного закріплення в Маастрихтському договорі досі не можна зробити позитивних висновків щодо того, чи зможе єдине громадянство ЄС надати виразне відчуття європейської ідентичності або створити дієвий механізм посилення фундаментальних прав громадян країн ЄС.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Judgment of the European Court of 5 February 1963. - NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos v Netherlands Inland Revenue Administration. - Reference for a preliminary ruling: Tariefcommissie - Pays-Bas. - Case 26-62 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://eurlex.europa.eu/exUriServ/exUriServ.o?uri=CELEX:61962J0026:EN:NOT>.
2. Single European Act, signed at Luxemburg on 17 February 1986 and at The Hague on 28 February 1986 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://eurlex.europa.eu/en/treaties/index.htm#founding>.
3. Treaty on European Union, signed at Maastricht on 7 February 1992 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/index.htm#founding>.
4. Treaty Establishing the European Community, signed at Rome on 25 March 1957, as amended through 1 January 1995 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/index.htm#founding>.
5. Fischer T. C. European "Citizenship": In its Own Right and in Comparison with the United States / T. C. Fischer. - 5 CyBELS, 2002 - 2003. - С. 362.
6. O'Keefe D. Union Citizenship / D. O'Keefe // O'Keefe D. Legal Issues of the Maastricht Treaty / D. O'Keefe, P. Twomey. - London : Chancery Press, 1993. - С. 87-108.
7. O'Leary S. The Evolving Concept of Community Citizenship, From Free Movement of Persons to Community Citizenship / S. O'Leary. - The Hague : Kluwer Law International, 1996. - С. 271.
8. Judgment of the European Court (Sixth Chamber) of 30 March 1993. Christos Konstantinidis v Stadt Altensteig - Standesamt and Landratsamt Calw - Ordnungsamt. Reference for a preliminary ruling: Amtsgericht Tübingen - Germany. Discrimination - International convention. - Case C-168/91 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://eurollex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&numdoc=61991J0168&lg=en.
9. Kingston J. Citizenship of the European Union / J. Kingston // Citizenship / [J. P. Gardner (ed.)]. - The White Paper, 1997. - С. 280-316.

I. Lazneva

EMERGENCE AND PROBLEMS OF IMPLEMENTATION OF A CONCEPT OF EUROPEAN UNION CITIZENSHIP (1957-2004)

Emergence of a concept of European citizenship and the evolution of citizenship rights in the European Union are in the centre of discussion in the paper. The evaluation of problems of implementation of EU citizenship concept in the current context of European integration has been presented.

Key words: European Union citizenship, citizenship rights, European integration, adoption.

© I. Лазнева

Надійшла до редакції 13.03.2012

УДК 94.323 "Азербайджан"

СТАНОВЛЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ БЕЗПЕКИ АЗЕРБАЙДЖАНУ ТА ЙОГО ВІЙСЬКОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ В ПОСТРАДЯНСЬКИЙ ПЕРІОД

БОГДАН ЛЕВИК,

провідний науковий співробітник Національного університету "Львівська політехніка"

У статті проаналізовано історичний досвід Азербайджану, його розвиток у період після розпаду СРСР, становлення національної системи військової безпеки. Розглянуто військово-політичні відносини цієї країни з Вірменією, Росією, Україною, Туреччиною, США, НАТО і ЄС.

Ключові слова: Азербайджанська Республіка, військова безпека, Збройні сили, армія.

Постановка проблеми. У сучасному світі для авторитету, крім економічної могутності, необхідна військова міць. Китайська мудрість говорить: "Хто не знає свого ворога й себе, той завжди буде в програті". Військово потужні держави є лідерами в геополітичному світі. Так, Росія, маючи на озброєнні стратегічну та тактичну ядерну зброю, викликає повагу в усіх країн світу. Україна, яка добровільно відмовилась від володіння ядерною зброєю, отримала віртуальні гарантії своєї національної безпеки й потерпає від політичних, економічних та інформаційних "воєн" з боку одного зі своїх гарантів. Зброя завжди стримує агресора, викликає повагу. Азербайджан шукає власний шлях для забезпечення національних інтересів на Кавказі й у світі. Військова безпека є наріжним каменем його зовнішньої політики [1].

Військовими істориками до цих пір не проводились комплексні дослідження становлення системи військової безпеки в колишніх радянських республіках. Не стала винятком й Азербайджанська Республіка. Саме цю мету переслідував автор, запропонувавши своє дослідження вказаної теми.

Виклад основного матеріалу. Азербайджан (АР) - держава на південному сході Європи, одна з кавказьких республік, входить у трійку геополітичних гравців на Кавказі. Територія республіки із заходу омивається Каспійським морем. Сухопутний кордон межує з Росією, Вірменією, Туреччиною, Гру-

зією та Іраном. До складу АР входить Нахічеванська Автономна Республіка. Населення республіки нараховує близько 9,11 млн (дані 2011 р.) [2]. 60 % території країни - це гори. Азербайджан залишається індустріально-аграрною країною. Територію умовно ділять на десять економічних регіонів. Основою економіки є нафтогазовидобувна промисловість та нафтопереробна галузь. Їх імпорт має визначальне місце в економіці й майже втричі перевищує показники експорту. Експорт становить 1,2 млрд \$, річний імпорт дорівнює 3,3 млрд \$. Серед експортерів Азербайджану слід відзначити Італію, Ізраїль, Росію, Туреччину, США, Іран та Німеччину. Туреччина залишається лідером серед іноземних інвесторів. Азербайджан теж інвестував у Туреччину [3].

28 травня 1918 р. перша Азербайджанська Демократична Республіка (АДР) проголосила незалежність. На той час площа території республіки складала 99908,86 кв. км, із них 13983,1 кв. км були спірними з Вірменією. Проіснувала АДР 23 місяці і 28 квітня 1920 ліквідована більшовиками [4]. У 1936 - 1991 рр. країна входила до складу СРСР. На сьогодні Азербайджан - член ООН (1992 р.), ГУАМ, СНД, ПАРЄ (1997 р.) [5]. 1988-1989 рр. на території Азербайджану стався військовий конфлікт в автономній області Нагірний Карабах. У зону конфлікту між азербайджанцями та вірменами були введені радянські війська. 1990 р. на території області було запроваджено надзвичайний стан. Однак ужиті заходи не

№ 2 (116) березень-квітень 2012 р.